

Klass: Gastropoda (snäckor), **Ordning:** Stylommatophora (landlungsnäckor), **Familj:** Vertiginidae (grynsnäckor), **Släkte:** *Vertigo*, **Art:** *Vertigo geyeri* - kalkkärrsgrynsnäcka Lindholm, 1925 **Synonymer:**

Kännetecken

Skalet är högervridet och smalt ägg- till cylinderformigt, i formen mycket likt *V. genesii*. Det når en höjd av 1,6-2,0 mm och en bredd av 1,0-1,2 mm. Toppen är mer flackt koniskt än hos *V. genesii*. Antalet vindlingar är 4,5-5. Dessa är starkt välvda och åtskiljs av en djup, markerad fog. Skalet har mörkbrun till svagt rödbrun färg och är närmast genomskinligt. Skalytan är glänsande. På de mellersta vindlingarna finns en fin, tämligen regelbunden striering. Nackvalk saknas, eller kan i sällsynta fall vara antydd. Mynningsläppen är smal, mycket svagt förtjockad och inte utböjd. Mynningen är tämligen fyrkantig med jämnt böjd palatalkant. Mynningen har 3-4 tänder: en columellartand, en parietaltand och 1-2 palataltänder. Tandreduktioner i alla positioner förekommer dock tämligen ofta, och exemplar med en, två eller tre tänder är inte ovanliga, tänder kan även saknas helt. Alla tänder är piggliska och direkt förbundna med skalväggen, myningsvalk (callus) saknas. *Vertigo geyeri* förväxlas ibland med avvikande exemplar av *V. pygmaea*, vilka kan sakna tydlig nackvalk och ha svagt utvecklade tänder. *Vertigo geyeri* har dock en mer glänsande skalyta, buktigare vindlingar och en djupare fog. Det sker också ganska ofta förväxling med *V. liljeborgi*, vilken dock har ett bredare skal med utvidgad sista vindling. *Vertigo genesii* kan förväxlas med exemplar av *V. geyeri* som har svagt utvecklade tänder (blandpopulationer med båda arterna är inte ovanliga), men *V. geyeri* glänsar inte lika starkt som *V. genesii* och har ett mer koniskt avsatt topp.

Utbredning och status

Kalkkärrsgrynsnäcka förekommer, med stora utbredningsluckor, i hela Sverige från Skåne till Torne Lappmark. Den är funnen i alla landskap utom Värmland. Huvuddelen av lokalerna ligger i kalkområden, speciellt i Skåne, på Öland och Gotland, i Östergötland, Västergötland och Närke, längs norra Upplandskusten samt i Dalarna och Jämtland. I Blekinge är arten förmodligen utdöd. Utbredningen i fjällkedjan sträcker sig också in på den norska sidan och till Hedmark, Oppland and Akershus fylken i sydöstra Norge. I Danmark har arten lokala förekomster på Själland och Jylland. I Finland finns den på enstaka lokaler från Åland till Lappland. Arten har även isolerade och lokala förekomster på Brittiska öarna, i Alperna, Karpaterna och Tatraberget. Utbredningen fortsätter genom Polen och Baltikum in i västra Ryssland. Rapporter från södra Sibirien har visat sig vara andra arter. Arten har ofta angetts ha en boreo-alpin utbredning, vilket kan ifrågasättas eftersom det verkar troligt att artens frånvaro i Central- och Västeuropas slättbygder snarare beror på habitatförstörelse än på klimatologiska faktorer. Uppgifter i äldre litteratur måste för övrigt läsas med försiktighet eftersom det ibland har skett sammanblandning med den närstående *Vertigo genesii*. Länge ansågs också *V. geyeri* utgöra en underart av *V. genesii*, och uppgifter i äldre litteratur rör i själva verket ofta *V. geyeri*.

Ekologi

Kalkkärrsgrynsnäcka lever huvudsakligen i rikkärr (kalkkärr) och på kalkfuktängar. Någon gång påträffas den även i kärr som inte har utpräglad rikkarakter (då företrädesvis i rikare stråk, vid bäckdrag etc.), i mosselaggar, glesare kärrskogar och strandkärr. Det är främst i norra och mellersta Sverige som den förekommer i sådana biotoper. Arten är dock bunden till öppna kärrmiljöer och förekommer inte i slutna kärrskogar. En genomgång av lokaler i Syd- och Mellansverige gav ett pH-intervall av 5,25-7,5, vilket visar att arten kan leva i kärr där pH är relativt lågt. Kärrmiljöerna är dock ofta mosaikartade, och rikare stråk, vilka torde vara artens huvudsakliga hemvist, kan förekomma också i fattigkärr. I skandinaviska fjällkedjan finns de flesta förekomsterna under trädgränsen. I nordligaste Sverige (Pältsaområdet) finns ett fåtal förekomster ovan trädgränsen, ca 800 m ö.h. I Norge är arten känd från upp till 880 m ö.h. (Dovrefjällsområdet).

Hot

Utdikning, dränering och skyddsdikning, liksom alla andra åtgärder som ändrar hydrologin i och i anslutning till artens biotoper är mycket allvarliga hot. I historisk tid har säkerligen ett stort antal av artens lokaler - framför allt i kalkrika slättbygder (Skåne, Gotland, centrala Östergötland, centrala Västergötland) - förstörts på detta sätt. I dag torde detta hot vara störst i Norrland, där myr- och skogsmark fortfarande dikas (öppning av gamla diken) i samband med avverkning. Vidare kan exploatering i form av t.ex. vägbyggen och annan byggnation vara ett hot mot vissa lokaler. Eutrofiering genom läckage av näringsämnen från jordbruket kan, framför allt i slättbygder (Skåne, Östergötland, Västergötland, Uppland), utgöra ett problem. Liknade effekter, orsakade av kornas avföring och urin, kan ses i kärr som överbetas. Igenväxning med vass, buskage och träd på grund av att hävden av öppna kärr upphört liksom igenväxning av öppnare kärrskogar är påtagliga hot, eftersom arten kräver öppna kärrmiljöer. Speciellt igenväxning med vass är på många håll ett stort hot. Ett sekundärt hot, som uppkommer genom ensidiga och felaktiga hävdåtgärder, är mekaniskt slitage genom för hårt betestryck och/eller felaktigt utförd röjning. Effekterna av detta syns i en del rikkärr som är skyddade som naturreservat. På lokaler i den nedre delen av pH-intervallet, med dålig buffringsförmåga, kan även den pågående försurningsprocessen komma att slå ut populationer.

Åtgärder

Alla rikkärr och kalkfuktängar bör skyddas eller åtminstone undantas från exploatering. Inga förändringar av hydrologin får göras i områden med rikkärr. Det är också viktigt att kärren inte utsätts för alltför hårt betestryck och därmed trampskador, samtidigt som de ej får tillåtas växa igen. En kombination av bete och slåtter är många gånger att föredra. I mycket blöta kärr bör bete helst undvikas. Särskilda skötsel föreskrifter måste utarbetas för varje enskilt objekt, där hänsyn tas även till de sällsynta landsnäckorna. Kontinuerlig övervakning av biotoperna är viktig.

Övrigt

Arten omfattas av EUs habitatdirektiv bilaga 2, vilket innebär att arten ska skyddas i nätverket Natura 2000.

Naturvård

Konventioner: Habitatdirektivets bilaga 2

Åtgärdsprogram: Fastställt

Rödlistning i andra länder

Global rödlistning: LC (2011)

Litteratur

Kerney, M. P. & Cameron, R. A. D. 1979. A Field Guide to the Land Snails of Britain and North-west Europe. Collins, London.

Pokryszko, B. 1990. The *Vertiginidae* of Poland (*Gastropoda*: Pulmonata: Pupilloidea) – a systematic monograph. *Annales Zoologici* 43(8): 133–257.

Pokryszko, B. 1993. Fen malacocoenoses in Dovrefjell (S. Norway) Fauna Norv. Ser. A 14: 27–38.

von Proschwitz, T. 1998a. Miljöövervakningsstudier av landlevande snäckor på Gotland. Länsstyrelsen i Gotlands län. Livsmiljöenheten. Rapport Nr 6 1998. 43 pp. von Proschwitz, T. 1998b. Landlevande mollusker i rikkärr i Stockholms län med särskild hänsyn till före-komsten av och ekologi hos kalkkärrsgrynsnäcka (*Vertigo geyeri* Lindholm), jämte skötselrekommendationer för rikkärr. Länsstyrelsen i Stockholms län, miljöenheten. Underlagsmaterial Nr 30. (U30). 56 pp.

Författare

Ted von Proschwitz 2017. © ArtDatabanken, SLU 2017.